

DR. BODÓ MÁRTA

Katolikus egyházi tanítás a női szerepvállalásról

Women's Roles According to the Teaching of the Catholic Church: The article shows the actual teaching of the Catholic Church on women's roles within family and society, on women's rights. The official documents of the Catholic Church (the teaching of Vatican II, the pastoral letters of the late pope John Paul II, the documents of the Congregation of Faith, and also the recent Compendium of the teaching of the Church on social issues) acknowledge the right of women to work, to a career, to activity within the church as well as in society. Moreover the church teaches that women's voice is highly needed in any field. Women are capable and expected to be present in any field. The church also states that women should be provided with all that they need to be able to perform in family and in social life.

Keywords: women, Catholic Church, teaching, roles, rights, work, career.

A mai társadalomban a nemi szerepek és a velük kapcsolatos elvárások az általános társadalmi, gazdasági, politikai változások következtében átalakultak, eltérnek a korábban megszokottól, attól, ami akár egy-két generációval előbb ismert, elfogadott, begyakorolt volt. Ez a helyzet a kirívóan aberráns eseteket leszámítva nagyobb egyenlőséget biztosít a lehetőségek és a talentumok megélése terén a meglehetősen hagyományörző, hagyományosan férficentrikus erdélyi társadalomban is a nők számára.

Egyre tágabb körökben válik elismertté, hogy a házon kívül is dolgozó, s így a családi költségvetéshez hozzájáruló nők a hivatalbeli után még egy műszakot ledolgoznak otthonukban. Ugyanakkor az is egyre elfogadottabb tényné válik, hogy a gyermeknevelés nem a nők kizárólagos kötelessége vagy joga, sőt, gyermekeikhez, a velük való foglalkozáshoz s az abból fakadó lelki megelégedettség érzéséhez, valamint gyermekeik neveléséhez a férfiaknak legalább olyan mértékben köze s joga van, mint a nőknek; hogy még a csak házi és családi keretek közt dolgozó nők sem tárgyak vagy használati cikkek, bántalmazásuk súlyos megsértése minden

emberi normának; hogy a munkahelyi hierarchiában a javadal-
mazást illetően egyenlő munkáért egyenlő bér jár(na) nemi
jellegtől (is) függetlenül. Mindezek mára olyan elemi jogok,
amelyek megkérdőjelezése kulturált és művelt körökben nem
illendő, elismerésük nem föltétlenül függ össze sem ideológiai,
sem vallási hovatartozással, s nem is jelent feminista meggyő-
ződést. Mindezek kivívása és elismertetése nagyban összefügg
a világ más tájain a hazainál lényegesebben árnyaltabban értett
és értékelt feminista törekvésekkel és küzdelemmel.

II. János Pál pápa *Mulieris dignitatem* címet viselő
irata¹ már az 1980-as évek végére körvonalazta a katolikus
egyház irányulását, e kérdés iránti figyelmeztetést, azt, hogy
egyházunk sem kíván érzéketlen lenni – e téren sem. Jelentős
mérőföldkő a Tanítóhivatal megnyilatkozása is immár a 21.
század hajnalán: ekkor született egy, a püspökökhöz intézett
levél a férfiak és nők együttműködéséről,² amely többek közt
megfogalmazza:

[...] emlékeztetnünk kell arra, hogy a[...] női értékek elsősorban
emberi értékek: az Isten képmásául teremtett férfi és a nő
emberi állapota egy és oszthatatlan. A nők csak azért lehetnek
ezen értékek reklámjai és kiváltságos jelei, mert közvetlen
közelségben vannak ezekkel az értékekkel. Végső soron
azonban minden ember, akár férfi, akár nő, arra van rendelve,
hogy „a másikért” éljen. Ebből a szempontból az, amit
„nőiességnek” neveznek, több, mint a női nem egyszerű
jelzője. Ez a szó ugyanis a másikért és a másik kedvéért való
élet alapvető emberi képességét jelenti. Éppen ezért a nő
társadalmon belüli helyzetének jobbítását úgy kell érteni és
akarni, mint humanizációt, amely olyan értékek által valósul
meg, melyek fölfedezése a nőknek köszönhető. Minden olyan
program, mely a nemek harcát tűzi ki célul, illúzió és
veszedelem: férfiak és nők között elkülönülések és összeüt-
közések, valamint a szabadság hamis felfogásából táplálkozó

¹ II. JÁNOS PÁL, *Mulieris dignitatem*. Budapest 1989.

² RATZINGER, Joseph–AMATO, Angelo (Hittani Kongregáció), *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről az egyházban és a világban*. Róma 2004.

önzés (solipsizmust) születik belőle. Ezek az észrevételek nem előítéletek az erőfeszítésekkel szemben, melyek a nők társadalmon és családon belüli jogainak érvényesítésére irányulnak, hanem azt a szemléletet akarják helyesbíteni, mely az emberekben legyőzendő ellenségeket lát. Nem lehet várni, hogy a férfi–nő kapcsolat megtalálja az őt megillető helyet a szembenállások, bizalmatlanságok és védekező álláspontok közepette. Ezt a kapcsolatot békességben és a kölcsönösen megosztott szeretet boldogságában kell megélni. Konkrétan: a politikának – a nevelés, a család, a munka, közszolgálat vállalása, közéletben való részvétel terén – egyrészt harcolnia kell minden igazságtalan szexuális megkülönböztetés ellen, másrészt meg kell hallgatnia és pontosan meg kell fogalmaznia minden egyes ember szükségleteit. Az egyenlő személyi méltóság és a közös személyes értékek megvédését és támogatását összhangba kell hozni a kölcsönösség és a különbözőség figyelmes elismerésével ott, ahol ezt a sajátosan férfiúi és női emberség megvalósítása megköveteli.³

Mindezek világosan mutatják, hogy a kérdéssel hazai viszonylatban is foglalkozni kell, s egy változó világ megváltozott szerepeire fel kell készíteni a jövő nemzedékeit. A templomok padjait nagy számban megtöltő lányok, asszonyok igényeit is fel kell tární, hangjukat érvényre juttatni. Mindezeknek a hazai pasztorációban és liturgikus gyakorlatban is vannak jelei, illetve kell hogy jelei legyenek.

A kulcskérdés: mi a következő generációk számára alkalmas szerepkör és szerepfelfogás, amelyre nevelni kell őket, s hogyan kell ezt tenni? Melyek a társadalmi előítéletek, amelyeken változtatni kell, s melyek az örökérvényű igazságok, amelyeket a mai kor nyelvén megfogalmazva alkalmazni kell a mai életre? Mindezekre több tudományág: a teológia s annak egyes ágai mellett a pedagógia, a pszichológia eredményeinek megismerésével és alkalmazásával lehet az egyházi szerepek vonatkozásában válaszokat találni, megfogalmazni s

³ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 14.

azokat a nevelésben, az általános felfogás formálásában hasznosítani.

Ezért fontos az egyház alapvető hivatkozási pontjait szemügyre venni, amikor erre a kérdésre keressük a választ. Az egyházi tanítás és gyakorlat nőkre vonatkozó eszmélődésének végigkövetése alkalmat ad arra, hogy átlássuk, e kérdésben az egyház hogyan határozta meg a társadalmi gondolkodást, s hogy az utóbbi változása hogyan hatott az előbbi felfogására. E kontextusban lehet azt is áttekinteni, a feminista mozgalom hogyan alakult–fejlődött, s hogyan jött létre ennek keresztény meghatározottságú ága, amely a két nem Isten előtti egzisztenciális egyenlőségéből kiindulva a társadalmi berendezkedés igazságosságára törekszik. E téren érdekes összefüggés, hogy e keresztény, katolikus feminista irányzat a felszabadítástéológia egyik ágaként tételezi magát, ezzel mintegy azt is kijelentve: a nők kérdése hosszú ideig egy olyan rétegé volt, amely más elnyomott rétegekhez hasonlóan a társadalmi elnyomás alóli felszabadítás alanya, tehát a társadalmi igazságosság megteremtésének kérdéskörébe tartozik a vele való foglalkozás.

Mindenekelőtt azonban fontos a katolikus egyház hivatalos tanítását első kézből, azaz a dokumentumok olvasásával és helyes értelmezésével megismerni: ez az erdélyi gyakorlat számára is lényeges kiindulópont.

A II. vatikáni zsinat a nőkről

A zsinat több dokumentumában foglalkozott a nőkérdéssel. A világi hívek apostolkodásáról szóló határozat, az *Apostolicam actuositatem* kezdetű alapvetően a nem klerikus személyeknek az egyház iránt és az egyházban végezhető és végzendő tevékenységeit tárgyalja. Itt tehát mindenféle státusú és életállapotú emberről szó esik. A nőkre vonatkozóan kifejezetten *Az apostolkodás területei* című részben olvashatjuk: „napjainkban egyre fokozódik a nők tevékeny jelenléte a

társadalom életében: igen fontos, hogy egyre nagyobb szerep jusson nekik az egyház apostolkodásának különféle területein is” (AA 9).

Ennél részletesebben és több helyen foglalkozik a nők helyével és helyzetével – az adott kontextusban, azaz a mai világban – a katolikus egyház irányvonalát meghatározó *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció. E dokumentum az egyház és a mai világ viszonyát elemzi, mély beleérzéssel, megértéssel és együttérzéssel szól a mai világ és embere gondjairól. Szemlélete bemutatására hosszabban idézem ezek leírását:

„Valójában azok az egyensúlyzavarok, melyektől a mai világ szenved, azzal az alapvetőbb egyensúlyzavarral függenek össze, mely az ember szívében gyökerezik. Magában az emberben ugyanis sok ellentmondó elem küzd egymással. Egyrészt ugyanis mint teremtmény sokszorozottan korlátozottnak, másrészt vágyaiban korlátlanak és egy magasabbrendű életre hivatottnak érzi magát. Sokféle érték vonzza egyszerre, és mindig választani kénytelen közöttük, nem egyről pedig egészen le kell mondania. Ráadásul mivel esendő és bűnös, gyakran teszi azt, amit nem akarna, amit pedig szeretne, nem teszi meg. Ezért megosztott önmagában, amiből sok és nagy társadalmi ellentét is származik. Nagyon sokan nem is érzélik világosan e drámai helyzetet, vagy azért, mert életüket megfertőzi a gyakorlati materializmus, vagy mert a nyomorúság nem engedi, hogy ezzel foglalkozzanak. Sokan úgy vélik, hogy nyugalmat találnak a dolgok sokféle értelmezésében. Mások egyedül az ember erőfeszítésétől várják az emberi nem igazi, és teljes felszabadulását és meggyőződésük, hogy az ember eljövendő uralma a föld felett ki tudja majd elégíteni a szív minden vágját. Vannak olyanok is, akik kételkednek az élet értelmében, ezért magasztalják azok vakmerőségét, akik úgy vélekedve, hogy az emberi létezésnek önmagában semmi értelme sincs, kizárólag egyéni bátor döntésükkel akarnak neki értelmet adni. És mindazonáltal egyre többen lesznek, akik a világ jelen fejlődését látva fölvetik vagy fokozott érzékenységgel élik át a legalapvetőbb kérdéseket: mi az ember? Vajon mi a fájdalom, a rossz és a halál értelme, melyek minden fejlődés ellenére változatlanul megmaradnak? Mit érnek az oly drága

áron szerzett győzelmek? Mit nyújthat az ember a társadalomnak és mit várhat tőle? Mi következik e földi élet után? Az egyház pedig hiszi, hogy Krisztus, aki mindenkiért meghalt és föltámadt, Szentlelke által világosságot és erőt ad az embernek, hogy megfelelhessen nagyszerű hivatásának; és nem adatott az ég alatt más név az embereknek, melyben üdvözülhetnek. Hasonlóképpen hiszi, hogy az egész emberi történelem kulcsát, középpontját és célját Urában és Mesterében találja meg. Az egyház azt is hirdeti, hogy az összes változás mögött sok minden van, ami nem változik, és mindezeknek végső alapja Krisztus, aki ugyanaz tegnap, ma és mindörökké. A zsinat tehát Krisztusnak, a láthatatlan Isten képmásának és az egész teremtés elsőszülöttének fényességével mindenkihez szólni akar, hogy megvilágítsa az ember misztériumát, és együttműködjék korunk fő kérdéseinek megoldásának megtalálásában.” (GS 10.)

A zsinat e dokumentuma a következőket szögezi le a családnak szentelt I. fejezetben, ahol a házasság és a család helyzetének javításáról szól: igaz, hogy a gyermekek érdekében fontos az anyának lehetővé tenni a kicsinyeivel való otthoni foglalkozást, de „úgy, hogy az asszony jogos társadalmi felemelkedése is biztosítva legyen”. (GS 52.) Ugyane dokumentum II. fejezetében arról is szó esik, hogy mindenkinek mind egyénileg, mind közösségében joga van a kultúrához a közjó határain belül, s hogy „a nők előtt már nyitva áll a tevékenység csaknem valamennyi területe; fontos azonban, hogy teljes értékűen vállalhassák a természetüknek megfelelő munkaköröket. Mindenki köteles elismerni és segíteni a nők sajátos és szükséges részvételét a kulturális életben.” (GS 60.) Ugyanakkor az öröm és remény szavaival indító zsinati dokumentum nagyon reálsan látja és láttatja a gondokat is: a világban tapasztalható egyensúlyhiányokat, amelyek közt a társadalmi léptékűek mellett ott vannak a generációsak és az olykor a férfiak és nők közt felmerülő ellentétek is (GS 8.). „A nők követelik a férfiakkal való jogi és gyakorlati egyenlőséget ott, ahol még nem vívták ki” – írja a dokumentum (GS 10.), és e kijelentés ténymegállapító, semmiképp nem ítélet vagy rangsorol. Hiszen ugyanitt következik az a témánkra is

vonatkozó megállapítás: „mindeme követelések mögött egy még mélyebb és még egyetemesebb vágy húzódik meg: mind az egyének, mind a csoportok egy emberhez méltó, tartalmas és szabad életre szomjaznak, amelyben önmaguk szolgálatába állítanak mindazt, amit a mai világ oly bőségesen kínál nekik.” (GS 10.) Mindez azt mutatja, hogy a zsinat meglehetősen előremutatóan foglalkozik a kérdéssel, s bár többnyire a család kontextusából kiindulva foglalkozik a nők kérdéseivel, mégis a nőket is autonóm, nem csak más(ok)tól függő emberi személyekként kezeli, olyanokként, akik önmagukban, s nem csak más(ok)hoz, elsősorban egy férfihez vagy a gyermekeihez való viszonyban rendelkeznek értékkel. Ugyanakkor a zsinati dokumentum regisztrálja a nők közösségi szerepvállalásának lehetőségét és jogosságát a szűk családi körön túl a nagyobb közösség vonatkozásában is, éppen teremtményi mivolta miatt és e ténynek a személyi identitására vonatkozó hatásai miatt. Összefoglalóan azt állapíthatjuk meg, hogy a II. vatikáni zsinat nyomán egyházi szemszögből nézve is jogosnak tarthatjuk azt a törekvést, hogy az emberek, köztük a nők is élni szeretnének a Teremtő által a világba rejtett, beléjük oltott, saját személyes talentumaikban jelentkező jókkal.

A legutóbbi évtizedek pápai és vatikáni megnyilatkozásai

II. János Pál pápa több ízben foglalkozott a kérdéssel. 1988-ban, a Mária-év alkalmával *Mulieris dignitatem* címen a nő méltóságáról és hivatásáról fogalmazta meg gondolatait apostoli levél formájában, így adva közre az általa vezetett és képviselt egyház felfogását a nő-kérdésben. Filozófiai és (biblikus) teológiai köntösben szólt az emberi személy méltóságáról a *Mulieris dignitatem* lapjain. „A nő méltósága és hivatása – az emberi és keresztény gondolkodás állandó tárgya – az utóbbi években igen nagy jelentőségű lett” – jelenti ki a

nagy pápa már az első mondatban.⁴ Miután elődei állásfoglalásaira és a II. vatikáni zsinatnak e témában megfogalmazott dokumentumaira hivatkozik, azt szögezi le, hogy a nő méltóságának kijelentése és hivatásának értelmezése nyomán szeretné a nő tevélegesen helyét meghatározni az egyházban és a társadalomban. Ebben az értelmezési kísérletben az egyház hagyományos tanításának mozzanatait tekinti végig: az anyaság, a szüzesség képeit, az Éva–Mária párhuzamot és annak teológiai hozadékait, majd ezek mai értelmezését is vázolni kezdi. Meghatározása pillérei az egyházi hagyomány értelmezésének vonatkozásai mellett elsősorban filozófiaiak, ezt a személy-értelmezésre való törekvés is mutatja: „Személynek lenni az istenképiség alapján azt jelenti: vonatkozásban létezni, egy másik *énnel* közösségben.”⁵ Teológiai jellegű a pápa apostoli levelének végkicsengése, ahogyan az egyház misztériumában és a szeretet rendjében próbálja elhelyezni a kérdést és megnyugató megoldást kínálni.

II. János Pál pápa később, 1995-ben a nőknek címzett levelében (amely műfaját tekintve valóban a személyes levélhez közelít) szinte himnikus hangvétellel fogalmazott:

Hála neked, nő, aki édesanya vagy, aki egyedülállóan örömteli és fájdalmas tapasztalattal anyaöllé leszel az ember számára, aki a világra jövő gyermek számára Isten mosolyává leszel, aki első lépéseit irányítod, gondját viseled, míg felnő, és olyan pontot jelentesz további életútján, ahová mindig visszatérhet.

Hála neked, nő, aki feleség vagy, aki sorsodat visszavonhatatlanul egy férfiéhez kapcsolod, önmagatok kölcsönös eljándékozásában szolgálva a közösséget és az életet.

Hála neked, nő, aki leány és nővér vagy, aki érzékenységeddel, intuitív adottságoddal, önzetlenségeddel, állhatatosságoddal gazdagítod a szűkebb családot, s általa a társadalom egész életét.

Hála neked, dolgozó nő, aki a szociális, gazdasági, kulturális, művészeti és politikai élet minden területén jelen vagy – azért,

⁴ II. JÁNOS PÁL, *Mulieris dignitatem*, 3.

⁵ II. JÁNOS PÁL, *Mulieris dignitatem*, 19.

hogy nélkülözhetetlen módon hozzájárulsz az értelmet és érzelmet összekapcsoló kultúra fölépítéséhez, az életnek a misztériumra mindig fogékony értelmezéséhez, az emberibb gazdasági és politikai struktúrák létrehozásához.

Hála neked, nő, aki szerzetesnő vagy, aki Krisztus, a megtestesült Ige édesanyjának, minden nők között a legnagyobb példája szerint engedékenyen és hűséggel nyílsz meg az isteni szeretet számára, így segítvén az egyházat és az egész emberiséget, hogy élete Istennek adott jegyesi válasz legyen, mely csodálatos módon fejezi ki a közösséget, melyet ő teremtményeivel meg akar valósítani.

Hála neked, nő, azért, hogy nő vagy! Női mivoltodban gyökeröző érzékenységeddel gazdagítod a világ megértését és hozzájárulsz az emberi kapcsolatok teljes igazságához.

A hála azonban nem elég, tudom. Sajnos olyan beidegződésekkel átszótt történelem örökösei vagyunk, mely minden korban és mindenütt megnehezítette a nő útját, akinek méltóságát félreismerték, értékeit eltorzították, akit gyakran kizártak, sőt rabszolgává tettek. Ez akadályozta, hogy valóban önmaga legyen, az egész emberiséget pedig megfosztotta az igazi lelki gazdagságtól.⁶

Majd levele megírásának szándékát így összegezte:

Ha a család 1994-ben tartott nemzetközi évében a nőre mint anyára terelődött a figyelem, akkor a pekingi konferencia alkalmasnak tűnik, hogy újjólag tudatosítsuk mindazt, amivel a nő egész társadalmak és nemzetek életéhez járul hozzá. E hozzájárulása mindenekelőtt szellemi-kulturális, de társadalmi-politikai és gazdasági természetű is. Valóban sokat köszönhetnek a nőknek a társadalom különböző területei, az államok, a nemzeti kultúrák és – mindent egybevetve – az egész emberiség fejlődése!⁷

A pápa szavai az 1988-as *Mulieris dignitatem* emelkedetten filozófiai szövegezésétől az 1995-ös keltezésű levélig szemléletének a mindennapi valósághoz közeledését, a probléma iránti érzékenysége növekedését mutatja. Ma sokan nem

⁶ II. JÁNOS PÁL pápa levele a nőkhöz a *Nők IV. Világkonferenciája alkalmából*. 1995, 5.

⁷ II. JÁNOS PÁL pápa levele a nőkhöz, 10.

vallásosak, nem kíváncsiak az egyházi álláspontra akkor sem, ha az adott kérdésben az egyháznak mérvadó véleménye és valós megoldása van. Egy pápai levél műfajánál fogva inkább irányt jelző, a gondolkodás irányát megmutató jellegű. A recepció és továbbértelmezés, -magyarázás során lehet II. János Pálhoz hasonlóan előítéletmentes nyitottsággal, a másik helyzetébe való beleélésre képesen rendszeres vizsgálat alá vetni a kérdést. Mindenképpen ajánlatos az idézett vatikáni iratok mértéktartó hangnemét követni, nem célravezető az ellentétek élezése, a végeredményben fájdalmas szembenállásra építés, annak bármilyen – még az egyházat féltő – szándékkal történő fokozása sem. A dualisztikus és az ellentéteket szem előtt tartó felfogás és megkülönböztetés ugyanis legalább annyi fájdalmat szül egyik (női), mint másik (férfi) oldalon. A lenézés és elnyomás gyűlöletet és lázadást szül, az erőszak erőszakot, s a sornak sose lesz vége. Ugyanakkor a teremtés eredeti elgondolásának egyéni életekben valóra váltott példái mögött kiegyensúlyozott személyiségek állnak: mind férfiak, mind nők. Erre érzett rá, ezt kívánta megmutatni II. János Pál pápa, példát is mutatva sokaknak a félelemmentes szembenézésre, az előítéletmentes és főleg szeretettől átitatott és vezérelt, empatikus megközelítésre. „Mert a nő különösen önmagának a mindennapi életben való elajándékozásában ragadja meg életének mély elhivatottságát, ő, aki talán jobban látja az embert, mint a férfi, mert ő a szívével lát”⁸ – írta a nagy pápa. A *talán* nem tűnik ugyan tudományos meghatározásnak, de II. János Pál nyitottságát mutatja, ezzel a fogalmazásmóddal nyilvánítja ki hajlandóságát saját itt lefektetett nézetei későbbi esetleges felülvizsgálására, illetve a pszichológia eredményeinek figyelembe vételére. Nem lehet véletlen II. János Pál pápa szövegében a pszichológia területére utaló különbségtétel és a megoldást ebben az irányban jelző mondat. Egy, az ember lényegét, mert két nembe oltott egy személyét

⁸ II. JÁNOS PÁL pápa *Levele a nőkhöz*, 14.

érintő válság megoldásában a teológiai érvek mellett helyet kaphatnak, helyet kell kapniuk az ember valóságát megérteni segítő lélektani szempontoknak is. Tehát az egyházi gondolkodás hajlandó a korábbi filozófiai alapú, dogmatikus, teológiai érvelésénél a társadalomtudományok eredményeire tekintettel lenni, mint ahogy ezt meg is teszi, ha nem is oly gyors ütemben véve át a kutatási eredményeket, ahogyan a türelmetlenebbek szeretnék.

Ugyanakkor a katolikus egyházi tanítóhivatal a világ egésze számára fogalmaz meg mérvadó tanítást: ez azonban annak figyelembe vételét is jelenti, hogy a világ különböző országaiban élő katolikusok különböző társadalmi, gazdasági körülmények közt élnek, s más és más mértékben jutottak el hozzájuk a tudományos eredmények. Vannak vidékek, ahol a társadalmi és gazdasági viszonyok egészen más szinten állnak, mint az európai és észak-amerikai kultúrkörben. De elég Kelet-Európa országaira értő tekintetet vetnünk ahhoz, hogy megállapíthassuk: más a tétje egy-egy kijelentésnek ott és itt. Ahogyan az ún. fejlett konzumtársadalmak esetében más a tétje a feminizmusnak vagy az egyenlő jogok követelése egészen másról szól, úgy mást jelent a nők esélyegyenlőségének hangoztatása Szomáliában, ahol a „fáraói vágás”-nak nevezett rituális lánycsonkítás gyakorlata ma is él.⁹ Másképp érti a nyugati világ az abortusz egész kérdéskörét szemben azzal a kínai asszonnyal, akinek állami rendelet tiltja az egynél több gyermeket, és kényszeríti az abortuszra, a sterilizációra.¹⁰ A példák sorolhatóak, a lényeg az, hogy a vatikáni megnyilat-

⁹ A rituálé leírását ld. BOULAD, Henri, *A nők szenvedése és küldetése. Erős a tett, de erősebb a lét.* Márton Áron Kiadó, Budapest é.n., 50. A szerző e fejezet kezdetén előrebocsátja: erősebb idegzet szükséges a részletek végigolvasásához, mert nemcsak az elrettentő, hogy efféle barbár és céltalan, pusztán diszkriminatív „értékkel” bíró műveletet manapság is végrehajtanak, hanem a mód, ahogyan azt teszik: a higiéne és érzéstelenítés teljes mellőzése is.

¹⁰ Uo. 45.

kozásoknak az egész világon a legkülönbözőbb körülmények közt élőkre érvényes megfogalmazásokat kell adniuk, és minden katolikus szempontját figyelembe kell venniük. A helyi teológusok dolga a hivatalos tanítást az adott viszonyok közt értelmezni és alkalmazni. Erre az írás utolsó részében még visszatérek. E közbevetésre azért volt szükség, hogy a szexuális identitás és az ún. „gender”-kérdés helyes értelmezése lehetséges legyen számunkra. A kérdést, amely témánk szempontjából is lényeges, a vatikáni megnyilatkozások tárgyalják vagy érintik, többek közt A Család Pápai Tanácsa 2000-ben született nyilatkozata,¹¹ valamint a Hittani Kongregáció 2004-es megnyilatkozása.¹²

Az előbbi, a *Család, házasság és a „de facto” kapcsolatok* című irat elsődleges célja a házasság és a családi kapcsolatok óvása, illetve az ezt fenyegetni, sőt helyettesíteni látszó másféle együttélési formák elítélése. E szempontból tárgyalja a társadalmi szerepek és a társadalmi nem kérdéskörét. Nem vitatja az emberi együttéléstől szükségszerűen származó társadalmi–kulturális hatások identitásalakító hatását, hiszen ez nem is vitatható, hanem csak azzal vitatkozik, ahogyan a biológiai és társadalmi nemi meghatározottságot egyes érdekkörök szembeállítják egymással. A nyilatkozat 8. pontja foglalkozik a „gender”-témával. Mivel ez igen lényeges és sokan az eredeti iratot nem ismervén, pusztán annak értelmezéseit értelmezik tovább, ez pedig tévedésekre adhat okot, ezért a vonatkozó szövegrész magyar fordítását az alábbiakban közlöm:

¹¹ A Család Pápai Tanácsa, *Famiglia, matrimonio e „unione di fatto”*. Nyilatkozat (2000. VII. 26.), 8. In: Supplemento a L'Osservatore Romano (2000. XI. 22), 4. Angolul: Pontifical Council For The Family, *Family, Marriage And “De Facto” Unions*. Forrás: www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20001109_de-facto-unions_en.html (2009. aug. 11.)

¹² RATZINGER–AMATO (Hittani Kongregáció), *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről az egyházban és a világban*.

Annak a folyamatnak a során, amelyet úgy írhatunk le, mint a házasság intézményének fokozatos kulturális és emberi tönkretétele, egy bizonyos „gender”-ideológia terjedése nem elhanyagolható. Ennek az ideológiának az értelmében a férfi vagy női lét alapvetően nem a biológiai nem által meghatározott, hanem a kultúra által. Ezért a család és a személyközi kapcsolat alapját támadja. Néhány megfontolást kell tenni e vonatkozásban ennek az ideológiának a mai kultúrában való jelentősége miatt és a de facto kapcsolatokra gyakorolt hatása miatt.

Az identitás az egyik nagyon fontos összetevője az emberi személyiségnek a maga integratív dinamikájában. A gyerek- és kamaszkor során a személy fokozatosan szerez egyre nagyobb mértékben tudomást saját magáról, önazonosságáról. Ez integrálódik abba a folyamatba, amelynek során a saját lényét, következésképpen ennek szexuális dimenzióját is megismeri. Ez tehát az azonosság és különbözőség tudatosulása. A szakemberek általában különbséget tesznek a szexuális identitás (az egyén szexusának pszicho-biológiai tudatosodása, és különbözőése a másik nemtől) és a generikus, azaz általános identitás (annak a pszichoszociális és kulturális identitásnak a tudatosulása, hogy egy adott szexusú személy milyen szerepet játszik a társadalomban). Egy helyes és harmonikus integrációs folyamat során a szexuális és általános szexuális identitás kiegészítik egymást, mert a személyek a társadalomban a biológiai nemük által meghatározott kulturális vonatkozásoknak megfelelően élnek. Az általános szexuális identitás („gender”) ezért pszichoszociális és kulturális jellegű. Harmóniában van a természetes pszicho-biológiai nemi identitással és megfelel annak, amikor a személyiség integrációja teljesedik, amikor az mint a személy belső igazsága teljeségének, a test és a lélek egységének elismeréseként történik.

Az 1960-as, 70-es évektől kezdődően néhány elmélet (amelyet ma a szakemberek konstruktivista néven ismernek) azt tartja, hogy nem csupán az általános szexuális identitás („gender”) a közösség és az egyén interakciójának terméke, hanem hogy ez az általános szexuális identitás független az egyén szexuális azonosságától, ami azt jelenti, hogy a társadalomban a férfi és női nem kizárólag szociális termék, amelynek semmi kapcsolata nincs a személy szexuális dimenziójának semmilyen igazságával. Ily módon bármilyen szexuális viselkedés jogos, a homoszexualitást is beleértve, és a társadalomnak kellene

megváltoznia annak érdekében, hogy más nemeket is befogadjon a férfi és női nemmel együtt, amelyek a társadalmi életet meghatározzák.

A „gender”-ideológia kedvező fogadtatásra talált a radikális neoliberalizmus individualista antropológiájában. A házasság és a de facto kapcsolatok (beleértve a homoszexuális kapcsolatokat) egyenrangú elfogadottságát ma azon az alapon szokták kérni, amelyek a „gender”-ideológiából származnak. Ily módon létezik egy olyan tendencia, amely családnak nevez minden kölcsönösségi alapon működő kapcsolatot, így figyelmen kívül hagyva az emberi szabadság természetes hajlamát a kölcsönös egymásnak ajándékozásra, s ennek alapvető sajátosságait, amelyek az emberiség közös javának alapjánál állnak, s amely a házasság intézménye.¹³

Egyértelmű ebből az iratból, hogy A Család Pápai Tanácsa, amelynek szakemberei ezt megfogalmazták, a család intézményét kívánják megvédeni elsősorban azokkal szemben, akik a családot nem csupán egy férfi és egy nő kölcsönös egyetértésen alapuló kapcsolataként határozzák meg, hanem szeretnék a bármely, akár azonos nemű felek együttélését is idesorolni. Ezzel cseng össze egy, a későbbiekben elemzendő irat, a püspököknek a férfiak és nők együttműködéséről szóló levél következő megállapításai:

Akár egyik, akár másik nem felsőbbrendűségének kizárása érdekében tagadni próbálják a különbségeket, és úgy tekintik ezeket, mint egyszerű történeti–kulturális jelenségeket. E kiegyenlítő szemléletben a *sex*-nek nevezett testi különbséget a legkisebbre redukálják, és a *nem*-nek nevezett, szorosan kulturális jelleget elsődlegesnek tartják s amennyire csak lehet, hangsúlyozzák. A szexuális kettősség és különbözőség elhomályosodása különböző szinteken abnormális következményekkel jár. Ez az antropológia, mely megszabadítva a nőt minden biológiai meghatározottságtól az egyenjogúság jelszavát hangoztatja, de valójában olyan ideológiákat táplál, melyek –

¹³ Forrás: Pontifical Council For The Family, *Family, Marriage And “De Facto” Unions*. www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20001109_de-facto-unions_en.html (2009. aug. 11.)

megkérdőjelezve a családot a maga természetes, kétszülős (azaz apából és anyából álló) formájában – egyenlővé teszik a homoszexualitást a heteroszexualitással, és a szexualitásnak egy új modelljét hirdetik.¹⁴

Ezen eszmeáramlatokkal szemben a Jézus Krisztusba vetett hittől megvilágosított egyház a férfi és a nő *tevékeny együttműködéséről* beszél, teljesen elismerve különbségeiket.¹⁵

A (hagyományos) család védelmében fogalmazódott meg a vatikáni álláspont, amely nem tagadja az emberi identitás kulturális meghatározottságát, tehát a „gender”-fogalmat, hanem az ellen tiltakozik, hogy az ember azonosságát a biológiaiától elválasztva szemléljék, hogy a biológiai és kulturális-társadalmi nemi jelleget elválasszák egymástól, egyiket a másikkal szembeállítva rangosorolják, melyik fontosabb, s végül, hogy a társadalmi nemet, ahogy az irat nevezi, az általános szexuális identitást, azaz a „gender” fogalmát ideológiai célokra felhasználva a házasság intézménye ellen fordítsák. Hiszen ahogyan számtalan tudományos tétellel és igazsággal sem lehet szembeszállni, úgy nem kérdőjelezhető meg, hogy az ember azonosságtudata fejlődés eredménye, amely fejlődésben a szűk és tág társadalmi közösség fontos szereppel bír, mert szocializálja, a társadalomba bevonja az egyént, annak működését megtanítja, minták által átadja neki. Simon Baron-Cohen orvosi szemmel a férfi–nő különbségről azt állítja: az ember neme a két említett tényező mellett még továbbiak által meghatározott, ezek közt van a genetikai, a gonadális (ez a másodlagos nemi jelleget jelenti, a megfelelő hormonokat termelő belső szerveket), a genitális (azaz a nemi szervek szintjén meghatározott), az agy típusa, valamint a viselkedésben megnyilvánuló, azaz a társadalmi szereppel való azonosu-

¹⁴ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 2.

¹⁵ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 4.

lás.¹⁶ Amikor tehát a vatikáni megnyilatkozásokra hivatkozva a magunk körében akár ennek a nyilatkozatnak, akár más dokumentumoknak az alapján az emberi biológia vagy psziché, társadalomlélektan terét is érintő tudományos jellegű kijelentésekbe bocsátkozunk, nem szabad elfelejtenünk, hogy a vatikáni dokumentumokat szakértő bizottság készíti elő, az egyházi képviselők és a megfelelő szakterület tekintélyeivel, szakértőivel az irat publikálása előtt konzultálnak, tehát minden ilyen vatikáni megnyilatkozás gondosan előkészített, s nem engedi meg magának, hogy tudományosan megalapozott eredményeket önmagukban ítéljen meg, el: hanem azok felhasználásáról mond ítéletet, s felhasználói tevékenységének következményeire figyelmezteti vagy azoktól óvja a híveket.

Még konkrétabban: a vatikáni megnyilatkozások nem fordítják vissza a nőket kizárólag a fakanálhoz, legkevésbé sem támogatják kizsákmányolásukat, kihasználásukat, a közösségekben alacsonyabbrendűként való kezelésüket, csak kisegítői munkakörben való foglalkoztatásukat, hallgatásra ítélésüket, ahogy sokszor értelmezni próbálják szerepüket a hagyomány nevében. Ugyanezt a megközelítést figyelhetjük meg a Hittani Kongregáció 2004-es levelében is, amelynek a kongregáció akkori vezetője, Joseph Ratzinger bíboros az egyik szerzője. A korábbi, a nők általános helyzetére vonatkozó vatikáni megnyilatkozásokat ért kritikák, valamint az olykor messzire elrugaszkodó teológiai extrém feminizmus készítette a Hittani Kongregációt 2004-ben, hogy újabb állásfoglalást fogalmazzon meg és hozzon nyilvánosságra. Ez a II. János Pál pápa korábbi írásaihoz hasonlóan szintén levélformában megfogalmazott, de ezúttal nem a nőkhöz, hanem a püspökökhöz szóló tanítás igyekezett reflektálni az ellenvetésekre, ugyanakkor néhány kérdésben határozottan kitartott a korábbiak mellett. Megszületésének indokaira világít rá a következő részlet:

¹⁶ BARON-COHEN, Simon, *Elemi különbség. Férfiak, nők és a szélsőséges férfiagy*. Osiris Kiadó, Budapest 2006, 129.

Az eredeti bűn megváltoztatta a módot, ahogyan a férfi és a nő hallgatja és megéli Isten szavát, és a Teremtővel való kapcsolatukat. [...] A Genézis elbeszélése [...] az ok és okozat kapcsolatát állítja a két különbözőség között: amikor az emberiség ellenségének tekinti Istent, a férfi és a nő kapcsolata megromlik. Amikor pedig a férfi és a nő kapcsolata sérül, ez azt a veszélyt vonja maga után, hogy az Isten színe elé járulás romlik meg. [...] A szavakban, melyeket Isten a bűn elkövetése után az asszonyhoz intéz, nagyon tömören, de nagyon kifejezően mutatkozik meg a kapcsolat, amely ezek után a férfi és a nő között lesz: „vágyakozni fogsz a férjed után, ő pedig uralkodni fog rajtad” (Ter 3,16). Olyan kapcsolat lesz ez, melyben a szeretet gyakran tiszta önkereséssé torzul, egy olyan kapcsolatban, mely tagadja és megöli a szeretetet, és az egyik nem másik fölötti uralmának igájával helyettesíti azt. Az emberi történelem valójában újra meg újra létrehozza azokat a helyzeteket, melyekben nyilvánvalóvá válik az a hármás vágyakozás, melyről Szent János beszél, amikor a test kívánságáról, a szemek kívánságáról és az élet kevélységéről beszél (vö. 1Jn 2,16). Ebben a tragikus helyzetben elvész az az egyenlőség, az a megbecsülés és az a szeretet, amit Isten eredeti terve szerint a férfi és a nő kapcsolata megkíván.¹⁷

A személyek azonos méltósága úgy valósul meg, mint fizikai, pszichológiai és ontológiai komplementaritás, ami helyet ad a harmonikus „páros” kapcsolatnak, melyet csak a bűn és a kultúrában megvalósuló „bűnös struktúrák” tesznek konfliktusok lehetséges forrásává. A szentírási antropológia arra indít, hogy a szexuális különbséggel járó, magán- és közéletben megjelenő problémákat a kölcsönös kapcsolat és nem a versengés szemléletével kell megközelíteni.¹⁸

Valamennyien, akik megkeresztelkedtek Krisztusban, Krisztust öltötték magatokra [...] nincs többé férfi és a nő” – írja Szent Pál a Galatáknak (3,27–28). Az apostol nem a férfi és a nő megkülönböztetésének kiiktatását hirdeti – amiről másutt úgy beszél, mint Isten tervének részéről –, hanem inkább ezt akarja mondani: a férfi és a nő kapcsolatát eltorzító versengés,

¹⁷ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 7

¹⁸ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 8.

ellenségeskedés és erőszak Krisztusban legyőzhető és már le van győzve.¹⁹

E levél szemléletéről általában elmondható: a benne foglaltak értelmében nem csak a családi szerepvállalásra korlátozódik a nők tevékenykedése, sőt, munkavállalásuk társadalmi–szociális–jogi oldalára is felhívja a figyelmet, s többek közt a levél III. fejezete *A női értékek aktualitása a társadalom életében* címet viseli. Itt olvashatjuk a következőket:

...a nőknek tevékenyen és állandóan jelen kell lenniük a családban [...] mert elsősorban a családban formálódik egy népnek az arca, és tagjai benne kapják meg a legalapvetőbb tanításokat. [...] Ez azt is magában foglalja, hogy a nőknek jelen kell lenniük a munka és a társadalmi szervezetek világában is, s hozzá kell férniük olyan felelős állásokhoz, melyekben hatással lehetnek a nemzetek politikájára és előmozdítják a gazdasági-szociális problémák új megoldásait. Nem szabad azonban megfélemlíteniük arról, hogy [...] a család és a munka – összefonódása a nő esetében más jellegű, mint a férfinál. Ez veti föl a problémát, hogyan lehet összehangolni a törvényhozást és a munkaszervezést a nő családon belüli küldetésének követelményeivel. A probléma nem csupán jogi, gazdasági és szervezési jellegű; sokkal inkább a lelkiület, a kultúra és a megbecsülés problémája. Megköveteli ugyanis a nő családban végzett munkájának igazságos értékelését. Ily módon azok a nők, akik szabadon ezt választják, egész idejüket a házi munkának szentelhetik anélkül, hogy társadalmilag megbélyegeznék és gazdaságilag büntetnék őket. Ugyanakkor azok a nők, akik megfelelő órászámmal más munkát is szeretnének végezni, megtehetik anélkül, hogy választaniuk kellene családi életük elhalása és a munka között, illetve nem kell állandó stresszt viselniük, ami nem kedvez sem személyes lelki egyensúlyuknak, sem a család harmonikus életének.²⁰

A IV. fejezet *A női értékek aktualitása az egyház életében* címet viseli, benne teológiai érveléssel megfogal-

¹⁹ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 12.

²⁰ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 13.

mazott megállapítások találhatóak, amelyek ugyanakkor jelzik azt a szándékot, hogy a korábbi egyoldalúság, lenézés, háttérbe szorítás vagy félretolás ellen szeretnének utat mutatni:

Amikor Máriára hivatkozunk, nem a nőiesség bizonytalan modelljére építjük az egyház identitását, hanem Mária figyelmes odahallgatása, befogadása, alázatossága, hűsége, istendicsérete és várározása az egyházat Izrael lelki történelmének folytatójává teszi. Ezek az erények és magatartásformák Jézusban és általa minden megkeresztelt ember hivatásává válnak. Eltekintve a külső körülményektől, az életállapottól, a különféle hivatásoktól, akár visel közhivatalt valaki, akár nem, ezek határozzák meg a keresztény élet igazi mivoltát. [...] a nőknek nagyon jelentős szerepe van az egyház életében, amennyiben minden megkeresztelt előtt képviselik ezeket az erényeket, és páratlan módon hozzájárulnak ahhoz, hogy megmutatkozhasson az egyháznak, Krisztus menyasszonyának és a hívők anyjának igazi arca. Mindazonáltal Mária szemlélése és követése nem azt jelenti, hogy az egyház olyan passzivitásra van kárhoyztatva, melyet a nőiességnek már túlhaladott fölfogása sugall, és veszedelmesen sebezhetővé teszi egy olyan világban, melyben az uralkodás és a hatalom mindenek fölött áll.²¹

A nők életének tanúságtételét úgy kell fogadnunk, mint azoknak az értékeknek a kinyilatkoztatását, melyek nélkül az emberiség önelégültségbe, a hatalom álmaiba és az erőszak drámájába zárkozna be. A maga részéről a nők is engednie kell megtérítenie magát, és neki is el kell ismernie a másik iránti szeretet páratlan és nagyon hatékony értékeit, melyeknek a maga nőiességével hordozója. Mindkét esetben az emberiség Istenhez megtéréséről van szó, úgy, hogy mind a férfi, mind a nő megismeri Istent mint az ő „segítőjüket”, mint gyöngédséggel teli Teremtőt, mint Megváltót, aki „annyira szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte” (Jn 3, 16).²²

²¹ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 16.

²² *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 17.

Mint sok vatikáni megnyilatkozást, ezt is érték különféle bírálatok, az azonban megjegyzendő számunkra az erdélyi kontextusban is, hogy a Hittani Kongregáció e dokumentuma határozottan felhívja a figyelmet arra a keresztények körében is elterjedt visszásságra és kettős, álszent erkölcsi hozzáállásra, hogy „jóllehet az anyaság a női identitás kulcsa, nem hatalmaz föl arra, hogy a nőt csupán a biológiai szaporodás szempontjából lássuk. E téren súlyos túlzások fordulhatnak elő, melyek magasztalják a biológiai termékenységet, miközben a nő ijesztő megvetésével társulnak.”²³ Ennek romániai valóságára a zárórészben még visszatérek, utolsó egyházi dokumentumként itt tekintsük most át a katolikus egyház társadalmi tanításának a nők szerepére, helyére vonatkozó megfontolásait.

A 2004-ben megjelent és magyarul 2007-ben kiadott *Az egyház társadalmi tanításának kompendiuma* is érdemben foglalkozik a kérdéssel, s már bevezető mondatai megfogalmazzák: „az egyház társadalmi tanítását is rendelkezésre bocsátja útítársai, korunk férfiai és asszonyai számára” (3.). Itt a megfogalmazás árnyaltságára érdemes felfigyelni, a férfiak és nők külön-külön való megszólítására, ami a magyar nyelvben ugyan nem annyira feltűnő, hiszen a két nem nyelvtani elkülönítése nem olyan éles, mint az indoeurópai nyelvekben, de éppoly bántó lehet, ha a templomot zsúfolásig megtöltő asszonyoknak azt a tanítást kell hallgatniuk, hogyan váljanak Isten fiaivá, ha üdvözülni akarnak!²⁴

A kompendium 13. pontja név szerint is utal a *Gaudium et spes* zsinati dokumentumra, és jelzi: annak szemléletét folytatja, mert azt érvényesnek tartja. A kompendium 60. pontjában kijelenti, hogy a katolikus egyház minden emberrel minden időben és a világ minden részén szolidáris, örömeinek és reményeinek, félelmeinek és szomorúságainak részese. A

²³ *Levél a katolikus egyház püspökeihez a férfi és a nő együttműködéséről*, 13.

²⁴ Az eset nem a fantázia szüleménye: valós, erdélyi katolikus templomban átélt élmény nyomán íródott ide.

62. pont pedig még árnyaltabban fogalmaz, amikor azt is jelzi, hogy az egyház magára kívánja venni az ember gondját, „ami azt jelenti számára, hogy missziós és üdvösségközvetítő munkájába a társadalmat is bevonja”, azaz nem zárkózik el és nem is ítéli el a világban jelentkező, különféle, és mint a *Gaudium et spes* fogalmazta, egyensúlyvesztésre utaló jeleket és megnyilatkozásokat, hanem emberinek, az emberhez tartozónak ismerve el azokat, az embert ezekkel a hibákkal vagy hiányosságokkal együtt fogadja el, öleli át és kívánja Isten szeretetére ébreszteni. Ily módon tehát helye van a nők törekvéseinek, vágyainak és reményeinek, rejtett, olykor maguk előtt sem ismert vagy elismert elégedetlenségeinek vagy sajátos örömeinek. Mi több, ezeknek szabad megfogalmazódniuk az egyház közösségében. A 88. pont világosan megfogalmazza:

A 19. században végbemenő gazdasági fejlemények drámai társadalmi, politikai és kulturális következményekkel jártak. Az ipari forradalomhoz kapcsolódó események felforgatták a világ rendjét. Óriási problémákat gerjesztve az igazságosság vonatkozásában, ezzel előtérbe állítva az első jelentős társadalmi kérdést, az úgynevezett munkáskérdést, amelyet a tőke és a munka konfliktusa szított fel. Ilyen körülmények között ismerte fel az egyház annak szükségességét, hogy újfajta módon lépjen fel: az említett események szülte új jelenségek (res novae) kihívást jelentettek a tanítás számára, s a férfiak és nők széles tömegei iránti sajátos lelkipásztori gondoskodásra indították az egyházat. A helyzet újfajta elemzésére volt szükség, olyanra, amely alkalmas megoldásokat vázol fel ezekre a szokatlan és addig nem tapasztalat problémákra.²⁵

A kompendium a 108–114. pontokban külön és részletesen foglalkozik az egyháznak az emberi személyre, ezen belül a férfi és nő egymáshoz való viszonyára vonatkozó tanításával. Ezek lényege a két nem egymásra utaltsága és egymás iránti nyitottsága, mindkettőnek Istenre utaltsága,

²⁵ *Kompendium* 88.

valamint a két nem partneri egymás mellé rendeltsége, amely kölcsönösségen alapuló szövetség és az élet szolgálata. Mivel Isten nem tesz különbséget, minden ember azonos méltósággal bír (144.), s csak az emberi méltóság elismerése által válik az egyéni és közösségi fejlődés is lehetővé (145.). „A férfi és női mivolt két különböző individuális adottság – egyenlő méltósággal, ám ez nem statikus egyenlőséget jelent, mivel a sajátos női mivolt különbözik a férfi mivolttól, ez az egyenlőségen belüli különbözőség pedig gazdagítja a harmonikus emberi együttélést, és nélkülözhetetlen ahhoz.” (146.) „A nő kiegészítője a férfinak, amint a férfi a nőnek; kölcsönösen kiegészítik egymást nemcsak fizikai és lélektani, hanem ontológiai szempontból is.” (147.) Az emberi jogok kérdésnek tárgyalásakor pedig azt a kijelentést teszi a kompendium, hogy az egyház nem habozik pozitívan értékelni az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát* (152.) Ezzel ismét az egységes vérkeringésbe utalja s nem elkülönítve, kiemelten kezeli egyház és világ viszonyát a vatikáni álláspont.

A kompendium átfogó tematikájából említendő a 224. pont, amely a nemi identitásra vonatkozóan a *Katolikus egyház katekizmusára* alapozott kijelentést tesz, de nem azt állítja, mint sokan tévesen értik, hogy a társadalmi, kulturális hatás nem létezik a nemi szerepek vonatkozásában, csupán annyit szögez le, hogy a férfi vagy női mivolt nem csak társadalmi kérdés, nem csak kulturális produktum. Ugyanakkor ezzel annyit állít, hogy minden embernek fel kell ismernie és el kell fogadnia szexuális identitását.

A 250. pont említi a család és munka közti kapcsolatot s arra hívja fel a figyelmet, hogy a nők otthon végzett munkáját különlegesen is, kiemelten figyelni kell, hiszen ez olyan sok ideig elsikkadt mint nem produktív munka. De arra is figyelmeztet a 289. pontban, hogy a munkanélküliség, az alulfoglalkoztatás peremre szorulást, a személyiség egészségére káros hatásokat idéz elő, márpedig a kirekesztés, amely több kategória mellett a nőket fokozottan sújtja, nem helyes egyházi

szempontból sem. A 292. pont arra is kitér, hogy a nőknek is (otthoni és az otthonon kívüli) munkájukért a megfelelő ellenszolgáltatást kell kapniuk, a 295. pontban pedig tételesen jelzi: a nők szellemiségére a társadalmi élet egészében és minden terepén szükség van, „ezért biztosított a nők jelenléte a munka világában is”. Ezért tehát mind a képzés, mind a munkával kapcsolatos jogok elismerése szükséges, az egyenlő bérezés pedig az elemi igazságosság kérdése. Ugyanakkor a nőknek a munka terén is szabad előre haladniuk, csak a társadalmi szervezés olyan módjára hívja fel a kompendium a figyelmet, amely lehetővé teszi a nők szakmai előrelépésének a családi élettel, a gyermekekről való gondoskodással összehangolását. Az egyházi kompendium leszögezi: „olyan kérdés ez, amelyen le lehet mérni egy társadalom minőségét és a nők munkához való jogának hatékony védelmét”. (295.) Továbbá kifejezetten elítéli a nők hátrányos munkahelyi megkülönböztetését, azt is, amely emberi méltóságukat, azt is, amely szakmai hivatásukat sérti. Állítja, hogy ma is létező valóság az akár rabszolgaságig menő megalázás, semmibe vevés a nők helyzetében, mindezeket „a nehézségeket sajnos még nem győztük le; ezt igazolja, hogy a nőket sok helyütt megalázó helyzetben tartják, leigázzák, s különféle módokon valóságosan és ténylegesen kizsákmányolják” (295.).

Zárszó helyett: néhány szó a nők lehetőségeiről Romániában. Talán azt gondolnánk, mindez az erdélyi valóságot nem érinti, itt már nemcsak a jogegyenlőség és az azonos munkáért azonos javadalmazás eszménye valósult meg, de akár az extrém feminizmus fenyegetésétől kellene tartani. Ám a kijózanító valóság az, hogy a nők nálunk sem érték el azt, amit az egyházi tanítás a szükséges, méltányos alapnak tekint. A társadalmunkban élő előítéletek és a rájuk építkező, még mindig túlnyomórészt patriarchális gondolkodásmód a családszervezésben különösen látható, de a munka világában is kirívóan

jelen van.²⁶ Egy nemzetközi jelentés értelmében másfél millióan halnak meg évente erőszak következtében világszerte, ez 100000 lakosra számítva 28,8 esetet jelent.²⁷ Romániában a helyzet talán még sötétebb, és még kevésbé szokás beszélni róla. Az adatok a következőket mutatják: a nők 45 százalékát „csak” szóbelileg, 30 százalékát azonban tettelesen is bántalmazták, 7 százalékukat szexuálisan zaklatták–bántották. A bántalmazott nőknek azonban alig 16 százaléka tett a rendőrségen feljelentést.²⁸ A gond a felmérések és statisztikák körül is ez: a bántalmazott nők nem panaszkodnak! Egy 2009. januári rádióműsor riportere utánajárt, hogy Botoșani megyében 2008-ban hivatalosan „mindössze” 100 nőt vertek meg: ennyi lenne a rendőrségi adat, mert mindössze ennyien tettek hivatalos

²⁶ Ld. az erre vonatkozó hazai valóságot a szociológiai adatok fényében: FEJES Ildikó, Generációk, nők, férfiak. In: *Korunk* 2007/3; FEJES Ildikó, Család a társadalomban és az egyházban. In: Bodó Márta (szerk.), *Vasárnap Évkönyv 1999*. Kolozsvár 1998, 56–64.

²⁷ STOICESCU, Iulia, *Violeța în familie*. „Începând cu data de 1 septembrie 2003, a intrat în vigoare Legea nr. 217/22.05.2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, care a fost modificată și completată recent prin Ordonanța nr. 13/8 ianuarie 2004.” (22.04.2004) Forrás: <http://www.121.ro/articole/art2082-violenta-in-familie.html> (2009. május 11.)

²⁸ ROCKHOFF, Dani, *Violența în familie*. Forrás: HotNews.ro, 2005. április 18.

<http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1231793-documentar-violenta-familie.htm> (2009. május 11): „studiile privind violența în familie realizate în România arată că »45% dintre femeii au fost agresate verbal, 30% au fost abuzate fizic și 7% au fost abuzate sexual pe durata vieții. Aproape două treimi dintre femeii au fost supuse cu forța la relații sexuale de către partenerii actuali sau anteriori; 15% au fost violate de un prieten sau fost prieten, 12% au fost violate de o cunoștință sau o persoană cu care se întâlneau. În ciuda severității actelor de violență intrafamilială, femeile sunt refractare la a se adresa unei unități medicale sau unei autorități legislative. Deși între două treimi și o jumătate dintre femeile care au fost abuzate în ultimul an au discutat despre aceasta cu o rudă sau cu un prieten, doar 16% au reclamat episodul de violență domestică la poliție și 15% au discutat cu un cadru medical. Numai 9% dintre femeii au solicitat consultanță juridică pentru abuzul domestic suferit recent.« Deci, se tace în continuare.”

feljelentést.²⁹ Ám a dolgok háttere sokkal sivárabb ennél: Romániában, de még a „civilizált” Nyugathoz közelebb eső erdélyi részeken is él a felfogás, hogy a nőt „meglegyinteni” (valójában: megütni) természetes dolog, a házasság velejárója, hiszen a férfi az úr és parancsoló, aki a pénzt a házba hozza, s emiatt a nőnek alá kell rendelnie magát, a férfinak pedig fölényét egy kis veréssel megpecsételni férfias dolog...³⁰

Az adatokat szemlélve, a történeteket továbbolvasva, a történetek mögé nézve rácsodálkozhatunk a katolikus egyház hivatalos álláspontjának árnyalt és dokumentált voltára és azon gondolkodhatunk: mindez mennyire ismert a gyulafehérvári főegyházmegyében és általában Erdélyben, a Partiumban, a Bánságban, mennyire tudatos, mennyire van jelen e részegyház pasztorális elméletében és gyakorlatában. Kérdés, mennyire határozza meg a jelenlegi pasztorációt, azon belül a nők pasztorációját vagy a családpsztorációt és az arra való felkészülést az egyetemes egyháznak és tanítóhivatalának e kérdésre vonatkozó tanítása, annak mélységében és teljességében való ismerete. Ez azonban már egy következő írás témája lehet.

²⁹ POENARU Gina, *Violența în familie*. Elhagzott a román közszolgálati rádió reggeli műsorában 2009. január 28-án.

Forrás: <http://matinalradioromania.wordpress.com/2009/01/28/violenta-in-familie> (2009. május 11): „în județul Botoșani, oficial, doar în jur de 100 de femei au fost bătute în anul 2008. Cu alte cuvinte, acestea sunt femeile care au avut țaria de a depune plângere împotriva celui care le-a transformat viața în iad.”

³⁰ BALINT, Andrea, *Alarmă: Violența în familie*. (a megjelenés dátuma: 2007. március 17.) Forrás: <http://www.kudika.ro/articol/special/4006/Alarma-Violenta-in-familie/pagina-2.html> (2009. május 11): „Românul încă mai are concepția că nu e mare scofală să-ți mai *boxezi* din când în când nevasta. De asemenea, mulți sunt adepții ideii că *bătaia este ruptă din cer* și trebuie să facă parte integrantă din educația unui copil. Iar aici nu vorbim despre o palmă scăpată la nervi o dată la 3 ani, ci despre cazurile în care copiii sunt snopiți în bătaie cu pumni, picioare, cu cureaua, dați cu capul de pereți sau alte pedepse de genul acesta, în urma cărora rămân răni fizice grave, dar mai ales răni psihice și sufletești deosebit de profunde.”

Árpád-házi Szent Erzsébet

Magyar–német kultúrkapcsolatok Kelet-Közép-Európában

Gábor Csilla – Knecht Tamás – Tar Gabriella-Nóra (szerk.): Árpád-házi Szent Erzsébet. Magyar–német kultúrkapcsolatok Kelet-Közép-Európában. Verbum, Kolozsvár 2009

2007 a világegyházban, különösen pedig a magyar és német nyelvterület részegyházaiban Szent Erzsébet-év volt: 800 évvel korábban, 1207-ben látta meg a napvilágot az az Árpád-házi királyné, akinek életpályája mintául szolgálhatott nőknek és férfiaknak, házasoknak és szerzeteseknek, időseknek és fiataloknak egyaránt: talán ez a korokat, társadalmi és nemi meghatározottságokat átívelő üzenőképeség tette őt nyolc századon keresztül töretlenül népszerűvé Európaszerte. Három erdélyi (rész)intézmény: a Gyulafehérvári Caritas, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarának Magyar Irodalomtudományi Tanszéke, illetve Német Nyelv és Irodalom Tanszéke konferenciát szervezett az évforduló alkalmából. A kötetben az ott elhangzottak kaptak helyet: magyar, német és osztrák kutatók irodalom- és művészettörténeti, történeti, valamint néprajzi, szociális és caritástudományi vonatkozású tanulmányai.

280 oldal + 32 oldal színes melléklet, keménytáblás, B5
Ára: 45 lej